

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE YÖNETİM BİÇİMLERİ

Devlet, bir toprak parçası üzerinde insanların örgütlendiği en büyük kurumdur.

Devlet bireylerin birlikte yaşayabilmeleri için kurallar koyan, ilişkilerinde bir düzen oluşturan, ihtiyaçlarını karşılayan ve onları tehlikelerden koruyan otoritedir.

Egemenliğin farklı biçimlerde kullanılması tarih boyunca devletlerin yönetilmesinde farklı yönetim şekillerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Demokrasi: Egemenliğin yani yönetme gücünün millete ait olduğu yönetim şeklidir.

- Demokrasi halkın seçme ve seçilme hakkını kullandığı ve kendisinin mecliste araçlar ile temsil edildiği bir yönetim anlayışıdır.
- Demokrasilerde halk, yöneticilerini kendisi seçer. Kişi hak ve özgürlükleri kanunlarla güvence altına alınmıştır. Egemenliğin kaynağı halktır.

Demokrasinin Temel İlkeleri

Eşitlik, tüm vatandaşların kanunlar önünde aynı haklara sahip olmasıdır.

Katılım, halkın yöneticilerini seçtikten sonra onların yönetimle ilgili kararlarını etkileyebilmesi ve gerektiğinde değiştirmesinde etkili olabilmesidir.

Çoğulculuk, farklı görüşlere, anlayışlara, inanışlara saygı gösterilmesidir. Farklı fikirlerin yönetime yansımalarıdır.

Çoğunluk, seçimlerde en çok oyu alan kişinin ya da partinin ülkeyi millet adına idare etme hakkına sahip olmasıdır.

Millî egemenlik, yönetme yetkisinin millete verilmesidir. Millet bu hakkını doğrudan değil de milletvekilleri aracılığıyla kullanır. Buna temsili demokrasi denir.

Özgürlük, insanların anayasal ve yasal sınırlar içinde kalmak şartıyla başkalarının özgürlüğünü engellemeden istediklerini düşünebilmesi ve istediklerine inanabilmesidir.

YÖNETİM BİÇİMLERİ

Cumhuriyet: Cumhur sözcüğü halk, büyük kalabalık anlamlarına gelir. Cumhuriyet ise **halkın ülke yönetiminde söz sahibi olduğu bir yönetim biçimidir.**

- Cumhuriyet yönetiminde demokrasinin temel ilkelerinden olan **millî egemenlik** ilkesi önemlidir. Yani **yönetme yetkisi halkın elindedir**. Halk seçtiği milletvekilleri aracılığı ile bu yetkiyi kullanıp ülke yönetimine katılır.
- **Devlet başkanı ve milletvekilleri kanunla belirlenen belli aralıklarla yapılan seçimle ve belli bir süreliğine iş başına gelir.** Yöneticiler görevlerinde ömür boyu kalamazlar. Halk yöneticilerinden memnun olmazsa seçimle bunları değiştirebilir.
- Cumhuriyet yönetim biçiminde bir kişinin ya da grubun değil, tüm halkın çıkarları önemlidir. Bu yönüyle cumhuriyette eşitlik ilkesi önemlidir. Herkes anayasaya ve yasalara uymak zorundadır.
- Demokrasi ilkelerinin uygulandığı cumhuriyet yönetimlerine demokratik **cumhuriyet** denir. Türkiye **demokratik cumhuriyet** yönetimini kabul etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim biçimi adından da anlaşılacağı gibi **cumhuriyet** olarak belirlenmiştir.

T.C. Anayasası 1982

MADDE 1 -Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

Monarşi: Devleti yönetme yetkisinin tek/bir kişinin elinde olduğu yönetim biçimine monarşi denir. Bu kişi kral, padişah, sultan olarak adlandırılabilir.

- Kral ya da padişah ölene kadar ülkeyi idare edebilir. Halk yönetime katılamadığı gibi kanunların oluşturulmasında da söz sahibi değildir. Devletin memurları ve yöneticileri çalışmalarını yönetimi elinde bulunduran kişi adına yaparlar.
- **Suudi Arabistan, Katar, Bahreyn, Umman** gibi ülkeler monarşi ile yönetilmektedir.
- Herhangi bir ülkede hükümdar, yasaları hazırlayan ve milletin temsilcilerinden oluşan bir meclisi kabul etmişse bu idareye **meşruti monarşi** denir. Örneğin **İngiltere, Belçika, Danimarka** gibi ülkeler meşruti monarşi ile yönetilmektedir.

Oligarşi: Egemenliğin yani yönetme yetkisinin belli bir grubun ya da küçük bir azınlığın elinde olduğu yönetim şeklidir.

- Bu kişiler siyasi, askerî ve ekonomik açıdan ülkenin ileri gelenleridir. Halkın özgürlüklerini yeterince tanımazlar. Ülke yönetiminde görev alan diğer kişiler bunlar tarafından atanır.
- Günümüzde **Suriye** bu yönetim anlayışına sahiptir. Oligarşi ve monarşi yönetimleri geçmişte daha çok görülmüştür.

Teokrasi: Dinî kuralların devlet yönetiminde etkili olduğu yönetim biçimidir. Yani ülke dini kurallara göre yönetilir.

Yasama, yürütme, yargı güçleri dinî kurallara bağlı kalmak zorundadır. Devlet yönetiminde görev alanlar yaptıkları tüm işleri tanrı adına yaparlar. Bu nedenle yönetimde din adamlarının görüşleri etkilidir.

Güçler Birliği: Yasama, yürütme ve yargı yetkisinin tek kişide ya da kurumda olmasına güçler birliği denir. Demokratik olmayan ülkelerde güçler birliği ilkesi uygulanır.

DEMOKRATİK DEVLET VE ORGANLARI

- Ülkemiz yasama, yürütme ve yargı organlarının ayrı ayrı temsil edildiği demokratik bir devlettir.
- **Demokratik devletlerde kuvvetler ayrılığı ilkesi uygulanır.**
- **Kuvvetler ayrılığı, devlet organlarının yetki ve görevlerinin ayrı ayrı kullanmalarıdır.** Kurumlar gücünü anayasa ve kanunlardan almaktadır.
- Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk anayasası olan 1921 Anayasası (Teşkilat-ı Esasiye) savaş döneminde çıkartıldığı için tüm güçler Büyük Millet Meclisine (BMM) verilmiştir.
- 1924 Anayasası'nda kısmen kuvvetler ayrılrsa da **tam anlamıyla kuvvetler ayrılığı 1961 Anayasası'nda ilk kez uygulanmıştır.** 1982 Anayasası'nda bu durum devam etmiştir.
- Günümüzde geçerli olan 1982 Anayasası'nın ilk üç maddesi değiştirilemez. İlk üç madde 4. madde ile koruma altına alınmış olup diğer bütün maddeler üzerinde değişiklik yapılabilir.

Anayasamızın Değiştirilemez Maddeleri**I. Devletin şekli****MADDE 1-** Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.**II. Cumhuriyetin nitelikleri****MADDE 2-** Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk millîyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.**III. Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti****MADDE 3-** Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir. Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Millî marşı "İstiklal Marşı"dır. Başkenti Ankara'dır.**IV. Değiştirilemeyecek hükümler****MADDE 4-** Anayasanın 1 inci maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

- Demokratik ülkelerde ülkeyi yönetenler devlet içinde işlerin düzenli bir şekilde yürütülebilmesi için çeşitli görev ve sorumlulukları üç ana güce dağıtmıştır. Bunlar **yasama**, **yürütme** ve **yargı**dır.

Yasama: Devletin yasa(kanun) yapma, değiştirme ve yürürlükten kaldırma yetkisidir.

Yasama görevini tarih boyunca farklı güçler üstlenmiştir. Kralın ya da bir yöneticinin tek başına yasa koyduğu dönemden meclislerin halk adına yasa yaptığı bir döneme doğru gelinmiştir.

Yasama yetkisi**MADDE 7 - Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindir.****Bu yetki devredilemez.**

Anayasa'ya göre TBMM üyeleri genel oyla seçilen milletvekillerinden oluşur. Bu vekiller sadece seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil bütün milleti temsil ederler.

TBMM'nin görev ve yetkilerinden bazıları:

- Kanun yapmak, değiştirmek ve kaldırmak
- Para basılmasına karar vermek
- Genel ve özel af ilanına karar vermek
- Savaş ilanına karar vermek

Yürütme: Meclis tarafından yapılan yasaları uygulama yetkisidir. Başka bir ifadeyle kanunlar çerçevesinde ülkenin yönetilmesidir.

Devletin, toplumun ihtiyaçlarının karşılanması için hizmet vermesidir. Yürütme yetkisi Anayasa'da şu şekilde ifade edilmiştir:

Yürütme yetkisi ve görevi**MADDE 8 - Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.****Püf bilgi:** Ülkemizde 24 Haziran 2018'de yapılan seçimlerin ardından **Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine** geçilmiştir.**Yürütmenin başında bulunan Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerinden bazıları:**

- ✓ Cumhurbaşkanı, devletin başıdır.
- ✓ Milletlerarası antlaşmaları onaylar ve yayımlar.
- ✓ Cumhurbaşkanı, yardımcılarını ile bakanları atar ve görevlerine son verir.
- ✓ TBMM adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil eder.

Yargı: Toplum hayatında ortaya çıkan hukuka aykırılıkları belirleme, uyuşmazlıkları çözme ve yasalara uymayanları cezalandırmaktır.

Yargı hukuk devletinin en önemli güvencesidir. Yargının amacı hukuk düzeninin gerçekleştirilmesi ve korunmasıdır. Anayasa'ya göre Türkiye Cumhuriyeti bir hukuk devletidir. Yargı yetkisi **bağımsız ve tarafsız mahkemeler**ce yürütülür. Bu durum Anayasa'da şu şekilde ifade edilmiştir:

Yargı yetkisi

Madde 9 - Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.

Ülkemizde yargı yetkisi, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, İdare Mahkemeleri... gibi çeşitli mahkemeler tarafından kullanılır.

- **TBMM yasama yetkisini anayasal çerçevede kullanır.** Devletin temel ilke ve kurallarına süreklilik kazandırmak amacıyla yasaların anayasaya uygunluğu yargı denetimine açık tutulmuş ve Anayasa Mahkemesi kurulmuştur.
- **Anayasa Mahkemesi kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin Anayasa'ya şekil ve esas bakımından uygunluğunu denetler.**
- Yürütme organı da görevlerini yerine getirirken Anayasa ve yasalara uymak zorundadır. Yönetenlerin yaptıkları işler de yargının denetimi altındadır.
- **Yapılan işlerin hukuka uygunluğunu Danıştay ve İdare Mahkemeleri gibi yüksek mahkemeler denetler.**
- Yasama, yürütme ve yargı güçleri görevlerini yapamaz ya da sorumluluklarını yerine getiremez hâle gelirse devletin düzeni bozulur. Bu da ülkeyi zor duruma düşürür.

Kuvvetler Ayrılığı: Devletin gücünün ve görevlerinin yasama, yürütme ve yargı organları arasında dağılmasına kuvvetler ayrılığı ya da güçler ayrılığı denir.

- Başka bir deyişle kuvvetler ayrılığı **yasama, yürütme ve yargı güçlerinin birbirlerinin görev alanlarına müdahale etmeden ayrı ayrı çalışmasıdır.** Bu durum demokrasinin temel özellikleri arasında yer alır. Bu anlamda demokrasi bir kuvvetler dengesi olarak da karşımıza çıkar.
- Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti Devleti **kuvvetler ayrılığı** ilkesini kabul etmiştir.

KARAR ALMA SÜRECİNDE BEN DE VARIM

Siyasi Parti: Siyasi görüşlerini ve programlarını devlet yönetimine uygulayabilmek için seçim yoluyla yönetime gelmeye çalışan teşkilatlara **siyasi parti** denir. Siyasi partiler yönetimin karar alma sürecini etkileyen önemli unsurlardan birisidir.

- Seçimlerde ülke yönetimine yani iktidara aday olan **partilerin çeşitliliği (çoğulculuk)** vatandaşların seçme alternatifini artırır. Bu durum sınıf başkanlığı seçiminde farklı öğrencilerin aday olması gibidir. Birkaç tane aday içinden en iyi hizmet yapacağına inandığımız adayı seçmek daha kolay olur.
- Siyasi partiler toplumun refahı için bazı çözüm önerileri sunarlar. Ülke yönetimine gelerek vatandaşların en yüksek refah düzeyine erişmelerini sağlamaya çalışırlar. Yöneticiler ile halk arasındaki bağlantıya katkı sağlarlar. Vatandaşların ülke yönetimi ile ilgili gelişmelerden haberdar olmasına yardımcı olurlar. Halkın düşüncelerini, isteklerini, şikâyetlerini doğrudan meclise

taşıyabildiklerinden yönetimin karar alma sürecini etkileyip kolaylaştırabilirler.

- Yönetimin karar alma sürecini etkileyen bir diğer unsur da sivil toplum kuruluşlarıdır.

Sivil Toplum Kuruluşu: Devletin dışında birtakım siyasal, kültürel, ekonomik ve sosyal faaliyetleri yürüten gönüllü kuruluşlara sivil toplum kuruluşu adı verilir.

Kısa ve yaygın söylenişi ile bu kuruluşlara **STK** denilir. STK'lar **dernek, vakıf, sendika** gibi isimlerle faaliyet yürütürler. Bu kuruluşlar insan haklarının ve özgürlüklerinin korunduğu demokratik ülkelerde gelişir.

Sivil toplum kuruluşları;

- Hukuk devleti uygulamalarını destekleyen ve demokratik hakların geliştirilmesine katkı sağlayan kuruluşlardır.
- Resmî kurumlardan bağımsız olarak çalışmalarını yürüten sivil toplum kuruluşlarının gelirleri üye aidatları ya da bağışlar ile sağlanır.
- **Üyeleri kâr amacı taşımazlar.**
- Üyelerin çalışmalarında **gönüllülük ilkesi** esastır. Bu kuruluşların temelinde dostluk, arkadaşlık, birlikte bir şeyler başarma duygusu gibi etkenler vardır.

Günümüzde STK'lar ekonomiden kültüre, eğitimden sağlığa hayatın her alanında çalışmalar yapmaktadır. Toplumun gelişmesinde, aydınlanmasında ve korunmasında, bazı sorunların çözümünde önemli bir rol üstlenmektedirler. Vatandaşlık bilincinin geliştirilmesine, kamuoyu oluşturmak suretiyle bireylerin taleplerinin dile getirilmesine yardımcı olmaktadır. Bu nedenlerle **sivil toplum kuruluşları özellikle demokratik ülkelerde yöneticilerin karar alma sürecinde** dikkate alması gereken önemli bir unsurdur.

Medya: İletişim sürecinin en önemli organizasyon biçimi olan **gazete, dergi, radyo, televizyon ve internet** gibi kitle iletişim araçlarına medya denir.

- Günümüzde kitle iletişim araçları teknolojik gelişmelerle birlikte hayatımızda daha fazla yer almaya başladı. Böylece medyanın hem **ekonomik, toplumsal ve siyasal alanlarda toplumu etkileme gücü** hem de yönetimin karar alma sürecindeki önemi arttı.
- Günümüz koşullarında medya, insanları çeşitli yollarla etkileyip yönlendirebilmektedir. Bu nedenle medya yoluyla yayılan haberlerde yanlış yönlendirmelere karşı dikkatli olunmalıdır. Medyanın mesajını değerlendirip çözümleyen yani eleştirel bir gözle değerlendirip anlayan iyi bir **medya okuryazarı** olunmalıdır.

Medyanın topluma yönelik birtakım görevleri vardır. Bunlar:

- ✓ Toplumsal değer ve amaçların belirginleşmesine yardımcı olma
- ✓ Bilgi ve eğitim düzeyinin yükselmesine yardımcı olma
- ✓ Kültürün geliştirilmesine katkıda bulunma
- ✓ Bireyin eğlenmesine katkıda bulunma

Medya yöneticilerin yaptıkları işleri halka duyururken, halkın istek ve şikâyetlerinin de yöneticilere ulaştırılmasına katkı sağlar.

Bu yönüyle demokratik ülkelerde yönetimin karar alma sürecinde etkili olur.

- Yönetimin karar alma sürecini etkileyen bir diğer önemli unsur da kamuoyudur.

Kamuoyu: Toplumun bir kısmının ya da bütününün herhangi bir konudaki kanaatlerine ya da fikirlerine kamuoyu denir.

Halkın düşüncelerinin ve fikirlerinin bir topluluk ile ifade edilmesi de bu kavramla açıklanır. **Kamuoyunun oluşmasında kitle iletişim araçlarının dolayısıyla medyanın etkisi çok büyüktür.**

- **Demokrasinin olduğu toplumlarda kamuoyu ortak bir bilinç oluşturarak toplumun sorunlarının duyurulmasına ve çözülmesine katkıda bulunur.**

Demokrasilerde kamuoyu özgürce oluşur. Çünkü haberler ve fikirler bu tip ortamlarda özgürce tartışılabilir veya yayılabilir. Halka ulaşan bilgiler, haberlerin doğruluğu ve çok yönlü olması önemlidir. Kamuoyu tek yanlı etkiler ile oluşursa alınacak olan siyasi kararlar da tek yanlı olabilir. Bu durum demokrasilerde olması gereken çok sesliliği önler.

- **Demokrasilerde milletvekilleri** belli bir süreliğine seçilir. Halkın tamamını temsil ederek onlar adına karar alırlar. Bu nedenle **kamuoyunun düşüncelerini dikkate almak durumundadırlar.**
- Kamuoyu ülkeyi yönetenlerin de yönetilenler tarafından bir anlamda denetlenmesine olanak sağlar.

DEMOKRASİ HER YERDE

İnsanların farklı düşüncelere sahip olması birlikte çalışmalarına engel değildir. Tarihimize baktığımızda atalarımızın farklılıkları bir yana bırakıp vatan, bayrak, ülke gibi ortak değerler etrafında birleştiğinde başarılar elde ettiklerini görmekteyiz. Millî Mücadele yıllarında Büyük Millet Meclisindeki farklı görüşlere sahip milletvekillerinin vatanın düşmandan kurtarılması için ortak hareket etmesi buna güzel bir örnektir.

- Herhangi bir konuda karar alınırken insanların **fikirlerinin sorulması** onların görüşlerine değer verildiğini gösterir.

Böyle bir ortamda alınan kararların uygulanma ihtimali artar.

- Bireysel, toplumsal, insani değerlere önem veren toplumlar daha mutlu olurlar. Seçimler demokrasilerde **bireylerin fikirlerini** yansıttığı için önemlidir.
- Demokratik toplumsal yaşam **eşitlik, hak ve adalet** üzerine kuruludur. Toplumsal düzenin korunması için insanların birbirlerinin hak ve özgürlüklerine saygı duyması, kurallara uyması ve adil olması gerekir. Bununla birlikte herhangi bir haksızlıkla karşılaşıldığında sessiz kalınmamalı, gereken başvurular ya da uyarılar yapılmalıdır.

Toplumsal Kurallar: İnsanların bir arada huzur içinde yaşayabilmeleri için belli bir düzene ihtiyaç vardır. Bu düzeni sağlayan bazı kurallar yazılıdır bazı kurallar ise yazılı değildir.

- Örneğin **görgü kuralları** yazılı değilken **hukuk kuralları** yazılıdır. Toplum hayatını düzenleyen hukuk kurallarına herkes uymak zorundadır.
 - İnsanların hukuk sistemi içinde yasalara uygun bir hayat yaşamaları söz konusu olunca hak, özgürlük, eşitlik ve adalet kavramları ön plana çıkar
 - Demokrasi bireylerin birbirlerine saygı duyduğu, düşüncelerini özgürce ifade edebildiği, yönetime katılabildiği bir toplumu amaçlar. Demokratik değerleri benimsemiş, **özgür, eleştirel düşünen bireylerden kurulu, eğitimli** bir toplum oluşturmayı hedefler.
- Seçimde en çok oyu alan kişi ya da parti yönetime gelir. Böylece demokrasinin **katılım, seçme seçilme, çoğunluk, çoğulculuk** gibi temel ilkeleri uygulanmış olur.

Şanlı Direniş

- Ülkemizde bazı dönemlerde darbeciler tarafından demokrasiye müdahale edilmiş, yönetime zorla el konulmuştur.
- Benzer bir müdahale girişimi **15 Temmuz 2016** günü yaşandı. Türk ordusunun içine sızmış, demokrasiyi özümsememiş terör örgütü mensupları tüm demokratik kuralları hiçe saydılar. Anayasal düzeni yıkarak ayrı bir hükûmet kurmak istediler. Millî iradeyi yok sayarak yönetime zorla el koymaya çalıştılar.
- 15 Temmuz gecesinde bazı terör örgütü mensupları Boğaziçi Köprüsü'nü ve önemli yolları tanklarla kapattılar.
Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a suikast yapmak istediler.
- Ses hızını aşan uçaklarla halkı sindirip korkutmaya çalıştılar. Milletın vergileriyle alınan **uçaklarla ve helikopterlerle milletin üzerine ateş edip bombalar attılar.** Millî egemenliği temsil eden **Türkiye Büyük Millet Meclisini, Cumhurbaşkanlığı Külliyesini, polis karargâhlarını ve Millî İstihbarat Teşkilatının binalarını bombaladılar.** Ancak Anayasa'ya göre Başkomutan olan Cumhurbaşkanı'nın çağrısına uyan halk egemenliğine, bağımsızlığına, vatanına, bayrağına sahip çıkarak sokaklara döküldü.
- Ellerine Türk bayrağını alıp darbecilerin toplarına, tüfeklerine, tanklarına, uçaklarına karşı direndi. Bombalara, mermilere göğüs gererek mücadele etti.
Türk milletinın bağımsız yaşama arzusunu yok sayanlara ders vererek Kuvayı millîye ruhunun yok olmadığını, yaşadığını yeniden ispat etti.

O günü unutmamak, o günün şanlı direnişini ve ruhunu gelecek nesillere aktarmak amacıyla **15 Temmuz "Demokrasi ve Millî Birlik Günü"** olarak kabul edildi.

HAKLARIMIZ VE SORUMLULUKLARIMIZ GÜVENCEDE

İnsan hakları; doğuştan sahip olduğumuz ve insanca yaşayabilmemiz için gerekli olan haklardır. Haklarımızdan **vazgeçemeyiz** ve bunları **devredemeyiz.**

Temel haklar ve sorumluluklar anayasa ile güvence altına alınmıştır. Temel hakların ve sorumlulukların korunmasında en etkili güç devlettir. Hak ve sorumlulukların devlet tarafından anayasalarla koruma altına alındığı toplumlarda bireyler kendilerini daha güvende hisseder. Hak ve özgürlüklerimizin ihlali ile ilgili bir sorunla karşılaştığımızda demokratik haklarımızı kullanıp gerekli kurumlara başvurabilir ve görevli kişilerle iletişime geçebiliriz.

Anayasamıza göre temel hak ve hürriyetlerin niteliği şu şekilde belirtilmiştir:

Temel hak ve hürriyetlerin niteliği

MADDE 12 – Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.

Anayasamızda temel haklar ve ödevler üç ana başlıkta yer almıştır:

- Kişî Hakları ve Ödevleri
- Sosyal ve Ekonomik Haklar ile Ödevler
- Siyasi Haklar ve Ödevler

Yaşama Hakkı: En temel hakkımız yaşama hakkıdır. Çünkü bu hakkımız olmadan diğer haklarımızı kullanamayız.

Kişî Dokunulmazlığı Hakkı: Kişinin kendi isteği olmadan ya da yasalarla belirtilen durumlar dışında vücut bütünlüğüne

dokunulamaz. Kişinin üzerinde rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneyler uygulanamaz.

Özel Hayatın Gizliliği: İnsanların kendine özel eşyaları, ailesi ya da bir yaşamı vardır. Özel hayatımızda başkaları ile paylaşmak istemediğimiz bilgiler ya da olaylar olabilir. Hiç kimse bize ait bilgileri ya da durumları araştırmaz.

Konut Dokunulmazlığı: Anayasa'ya göre kimsenin konutuna kanuni zorunluluklar dışında izinsiz girilemez.

Haberleşme Hürriyeti: Özel yaşamın bir parçası olan haberleşme özgürlüğü ve haberleşmenin gizliliği güvence altındadır. Yasal haller dışında kimsenin telefonunun dinlenememesi bu özgürlükle ilgilidir.

Sosyal ve ekonomik haklar ve ödevlerden bazıları

Eğitim ve Öğrenim Hakkı: Ülkemizde 12 yıllık zorunlu eğitim uygulanmaktadır. Hiç kimse kişilerin bu hakkını kullanmasını engelleyemez. Herkes kişisel özelliklerine, isteğine ve başarılarına göre çeşitli okullarda okuyabilir. Eğitim hakkı engellenemez.

Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması Hakkı: Devlet, herkesin hayatını, sağlıklı bir şekilde sürdürmesini sağlayabilmek için sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. Düzenli ve temiz bir çevre oluşturmak sadece devletin görevi değil hepimizin görevidir.

Siyasi haklar ve ödevlerden bazıları

Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakkı: Demokrasinin temel ilkelerinden olan seçme seçilme yani ülke yönetimine katılmak en temel vatandaş haklarından. Ülkemizde milletvekili seçme ve seçilme yaşı 18'dir. Aynı düşünceye sahip bireyler siyasi partiler kurarak görüşlerini ülke yönetimine yansıtma hakkına sahiptirler.

Vatan Hizmeti ve Vergi Ödevi: Askerlik yapmak, vergi vermek, kanunlara uymak ve seçimlerde oy kullanmak vatandaşlık görevlerimizdendir.

Dilekçe Hakkı: Karşılaştığımız herhangi bir sorunun çözümü için yetkili makamlara dilekçe ile başvurabiliriz. Bu uygulama kurumlar ile vatandaş arasındaki en etkili ve resmi iletişim biçimidir. Hiç kimse bu hakkımızı kullanmamızı engelleyemez.

DÜNDEN BUGÜNE TÜRK KADINI

- Eski Türklerde kadına büyük değer verilirdi. Devlet yönetiminde hakanın yanında eşi olan **hatun** da etkili idi. Öyle ki emirnameler "Hakan ile hatun emrediyor ki..." diye başlardı.
- Hakan ile hatun yabancı ülkelerin temsilcilerini beraber kabul ederdi. Hatun çeşitli törenlerde, siyasi meclislerde hakanın yanında bulunurdu.
- Hatun gerektiğinde "**Türkan**" unvanı ile devleti idare ederdi.
- Ordu-millet anlayışına sahip Türklerde kadın savaş zamanında asker olarak da görev alırdı.
- Türkler Müslüman olduktan sonra da hatunlar önemli bir konumdaydı. **İlk Müslüman Türk devletlerinde** hatunların özel askerî birliklerinin olması bu durumu

kanıtlar. Kadınların siyasi ve sosyal hayattaki önemli rolleri Anadolu'da da sürmüştür.

- **Türkiye Selçukluları** döneminde kadınlar önemli rol oynamıştı. Anadolu Selçuklularında I. Kılıçarslan'ın hanımı Ayşe Hatun, II. Kılıçarslan'ın kızı Gevher Nesibe Hatun toplumda sözü geçen kadınlardandı.
- Kadınların teşkilatlanıp gelişmesi için Ahi Evran'ın eşi **Fatma Bacı**, dünyanın ilk kadın teşkilatı olan "**Bacıyan-ı Rum**" teşkilatını yani "**Anadolu Kadınlar Birliğini**" kurmuştu.
- Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan'ın kızı Gevher Nesibe'nin vasiyeti üzerine Kayseri'de **Gevher Nesibe Darüşşifası** (hastane) yaptırılmıştır. Burası aynı zamanda bir **tıp medresesidir**.
- Osmanlı padişahı III. Selim'in annesi olan **Mihrişah Sultan** da büyük bir hayırseverdi. 1793'te başlattığı İstanbul'un Eyüpsultan ilçesindeki imaret (aşevi), sebil (parasız su alınan çeşme), mektep, türbe ve çeşmelerden oluşan yapının inşası 1796 yılında tamamlanmıştır.
- Selçuklu ve Osmanlı Dönemi'ndeki bu örnekler kadınların sosyal hayattan uzak olmadıklarını, önemli çalışmalar yaptıklarını gösterir. Kadınlarımız zor zamanlarda da gereken fedakârlığı göstermekten çekinmemişlerdir.

Türk kadını Millî Mücadele'nin yaşandığı dönemde de büyük fedakârlıklar yapmıştır. Ordu-millet anlayışının yeniden canlandığı o tarihlerde **Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti** gibi kadın dernekleri kurmuşlardır. Gerektiğinde cephede de yer almaktan çekinmemişlerdir.

- **Kara Fatma** (Fatma Seher Erden) Erzurum'da dünyaya gelmiş, Balkan Savaşı'na ve I. Dünya Savaşı'na katılmıştır. Kocasını da Sarıkamış Harekâtı'nda şehit düşmüştür. Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra yılmamış, mücadeleye devam etmiştir. İzmit dolaylarında Yunanlılara karşı savaşmış, Bursa'nın kurtuluşunda görev almıştır. Üsteğmenliğe terfi ettikten sonra kendisine verilen maaşı Kızılaya bağışlamıştır.
- Millî Mücadele yıllarının fedakâr Türk kadınlarından birisi de **Şerife Bacı**'dır. 1921 yılının en şiddetli soğuklarının yaşandığı günlerde İnebolu'dan Ankara'ya cephaneye taşımıştır. Çok zor şartlarda güçlüklerle ilerleyerek cephaneleri askerlere teslim etmesine az bir mesafe kala yolda donarak şehit olmuştur.
- Kadınlar, Cumhuriyet'in ilan edilmesinin ardından çıkarılan **Medeni Kanun**'la (1926) sosyal, ekonomi, hukuk alanlarında önemli haklara kavuştular. Bunun ardından toplumsal hayata katkıları artarak devam etti.

Kadınların Siyasi Haklarına Kavuşması

- Türk kadını **1930** yılında **belediye seçimlerine** katılma hakkı elde etmiştir. **1933** yılında **muhtarlık** seçimlerine katılma hakkı, **1934** yılında **milletvekili seçme ve seçilme hakkı** verilmiştir.
- Kadınlar Bulgaristan ve Fransa'da 1944 yılında, İtalya'da 1945 yılında, İsviçre'de 1971 yılında siyasi haklarını elde etmiştir.

Türkiye'de kadınların milletvekili seçilme hakkını elde etmesinin ardından Meclise 18 kadın milletvekili girmiştir.

Siyasi alanda çalışmalar yapan kadınlarımızdan bazıları şunlardır:

- **Esmâ Nayman** (İlk kadın milletvekillerinden)
- **Sadiye Ardahan** (İlk Kadın Belde Belediye Başkanı)
- **Gül Esin** (İlk Kadın Muhtar)
- **Türkan Akyol** (İlk kadın bakan)
- **Tansu Çiller** (İlk Kadın Başbakan)

Toplumun vazgeçilmez ve eşit bireyleri olan kadınlar birtakım sorunlarla karşılaşabilmektedir.

- Kadına karşı şiddet, cinsiyet ayrımcılığı bunlardan bazılarıdır. Kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik zarar veren ya da verebilecek eylemler kadına yönelik şiddet olarak tanımlanır. Kadınlara yönelik şiddet kabul edilemez bir davranıştır. Aynı zamanda bir insan hakları ihlalidir.

Bunları Biliyor musunuz?

Alo 183 çağrı merkezi aile, kadın, çocuk, engelli, yaşlı, şehit yakınları ve gazilere yönelik hizmetler hakkında bilgilendirme ve yönlendirme sağlayan bir hattır.

- Özellikle sosyal ve ekonomik hayatta zaman zaman cinsiyet nedeniyle ayrımcılık ya da haksızlık yapılabilmektedir.
- Bu durumdan kadınlar erkeklere göre daha çok etkilenmektedir. Toplumsal alanda cinsiyet eşitliği kadının ve erkeğin arasında adaletin ve hakkaniyetin sağlanması ile gerçekleşebilir.

Pozitif ayrımcılık toplum içinde yeri daha zayıf olanı kollamaktır.

Toplumda hak ve özgürlükler eşitlik ve adalet ilkeleri çerçevesinde herkese tanınmalı ve uygulanmalıdır. Ancak bazı durumlarda

uygulanan pozitif ayrımcılık toplum için bir ihtiyaç haline gelir. Çocukları, kadınları ve yaşlıları koruyucu özel yasalar çıkarılması adalet duygusunu tatmin ettiği için toplumsal barışa daha fazla katkı sağlar. Böylece toplumun tüm kesimlerinin kaynaşması daha kolay olur.

Güçler	İşlevi	Yetkili Organlar
Yasama	Yasa çıkarır.	TBMM
Yürütme	Kanunları uygulama gücüdür.	Cumhurbaşkanı
Yargı	Vatandaşların birbiriyle ve devletle	Bağımsız Mahkemeler

Zeki DOĞAN
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENİ

sosyalciniz.net

[Sosyal Bilgiler Öğretmenleri](#)